

Enerverend Symposium Landschap en Stedenbouw

In de wondere binnenwereld van de NOW Flagshipstore van kantoorinrichter Ahrend in Amsterdam Zuidoost kwamen op 5 juli zeventig belangstellenden bij elkaar om de rol en positie van landschappers in de stedenbouw te bespreken. Aanleiding was een onderzoek van DS landschapsarchitecten naar de invloed van de landschapsarchitectuur op de Nederlandse stedenbouwkundige ontwikkelingen in de afgelopen twintig jaar, de periode waarin de overheid zich meer terugtrekt en de greep van de markt op de ruimtelijke ordening sterk is toegenomen. Het symposium was toekomstgericht, wat kunnen landschapsarchitecten bijdragen aan nieuwe stedelijke opgaven?

Agenderen en activeren

In korte tijd is de context waarin plannen worden gemaakt sterk veranderd. De nadruk ligt nu veel meer op het lokale initiatief en kleinschalige door marktpartijen gedragen projecten. De succesvolle initiatieven zoeken op intelligente wijze aansluiting bij actuele vraagstukken en slagen erin om de aangekaarte opgaven op de politieke agenda te zetten. Dit kwam duidelijk tot uitdrukking in de eerste presentaties die aandacht besteedden aan het werken zonder opdrachtgever.

In de eerste presentatie gaf Saskia Beer een toelichting op haar [Glamourmanifest](#). Hiermee probeert ze de leegstandsproblematiek van kantorengedebied Amstel III in Amsterdam Zuidoost op ludieke wijze van binnenuit onder de aandacht te brengen. Ze maakt daarbij slim gebruik van de openbare ruimte. Nu, slechts een half jaar na de start van het project, werkt ze nauw samen met de gemeente Amsterdam, die in haar een belangrijke partner ziet om lokale partijen bij de opgave te betrekken. De volgende stap is het mobiliseren van pandeigenaren, gebruikers en ontwikkelaars om gezamenlijk invulling te geven aan nieuwe ingrepen die het monofunctionele werkgebied moeten omvormen naar een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor wonen en werken. Het project sluit handig aan op de urgentie die ook op het bestuurlijke niveau duidelijk wordt gevoeld. Het gebied is de tweede kantorenlocatie van Amsterdam en biedt werkgelegenheid aan 26.000 mensen. Desondanks heeft het gebied te kampen met ongeveer 30% leegstand, ofwel 200.000m². Nieuwe voorzieningen moeten het gebied weer aantrekkelijk maken. De recente kandidaatstelling van Amsterdam Zuidoost voor de organisatie van de [Floriade2022](#) kan een belangrijke impuls voor het gebied betekenen. Programmamanager Charlotte Buijs meldde tijdens de bijeenkomst dat een derde van het benodigde budget uit de markt moet komen. Op dit moment zitten ze echter al 1,5 keer boven de doelstelling. Hieruit blijkt dat er zowel op bestuurlijk als lokaal niveau voldoende draagvlak bestaat om de verandering in gang te willen zetten.

De wens tot verandering neemt in Leiden hele andere proporties aan. In het Leidse Stadslab initiatief werken ongeveer negenhonderd lokale professionals uit de ruimtelijke en creatieve disciplines op vrijwillige basis en in wisselende samenstelling aan verschillende projecten die Leiden beter en mooier maken. Michelle de Roo, verbonden aan het Stadslab, beschreef hoe het [Leidse Singelpark](#) project ontstond uit ongenoegen over een gebrek aan visie bij de gemeente over de inrichting van deze zone. Het Stadslab bracht de vraag in beeld, publiceerde in kranten, zette een website op, schreef een ideeënprijsvraag uit en organiseerde een tentoonstelling en informatiebijeenkomst voor inwoners die een stem kregen. Lola Landscape kreeg vervolgens opdracht om het winnende idee verder uit te werken. Na jaren lobbyen, en onder lokale druk, is het initiatief uiteindelijk op de politieke agenda gekomen. De initiatiefnemers blijven het project echter kritisch volgen en van onafhankelijke inhoud/reflectie voorzien. Daarmee willen ze de controle over het idee van het Singelpark behouden en de gemeente scherp houden. Ook richten zij momenteel een vriendenstichting op om in Leiden extra financiering bij de burgers en bedrijven op te halen. Door de lokale betrokkenheid heeft het Stadslab een inhoudelijke voorsprong. Het heeft daarmee de rol van opdrachtgever overgenomen.

Rekenen en tekenen (economie als transitiestrategie)

De nieuwe context vraagt ook om andere manieren van rekenen. In het [Transitiewijzer](#) project onderzoekt Remco Rolvink de (financiële) mogelijkheden die stilgevallen ontwikkelingslocaties aan de stadsranden kunnen bieden wanneer deze niet in één keer, maar geleidelijk worden ontwikkeld. Waar bij Remco Rolvink de nadruk ligt op het kopen van tijd om meerwaarde te creëren door een gebied aantrekkelijker te maken, het imago te verbeteren en voor te sorteren op toekomstige ontwikkelmogelijkheden, ligt de nadruk in de presentatie van Marco Broekman van Karres en Brands op het verbinden van partijen en het ontwikkelen van een nieuw exploitatiemodel voor de transformatie van binnenstedelijke locaties. In het project [Urban Dating](#) gaat Karres en Brands op zoek naar nieuwe modellen voor koppelen, rekenen en tekenen. Uit beide presentaties kwam duidelijk naar voren dat er nieuwe vormen van planeconomie noodzakelijk zijn. De vraag is of de traditionele partijen binnen de planeconomie deze nieuwe rekenmodellen kunnen ontwikkelen. Daarnaast moeten gemeenten een enorme omslag maken, het zijn grote organisaties die niet zomaar omschakelen naar kleinschaligheid. Ze moeten veel meer vanuit de gebruiker en het genereren van cashflow denken en minder vanuit de huidige boekwaarde van grondposities. Vooral ook omdat programma niet langer aan locatie is gekoppeld. Als initiatiefnemers onvoldoende ruimte krijgen, ontwikkelen zij hun ideeën ergens anders. Ondernemers willen graag snel en flexibel opereren. Het instrumentarium van de ruimtelijke ordening sluit daar niet goed bij aan. Door initiatieven met elkaar in contact te brengen ontstaat meer afstemming en meer massa om ideeën van de grond te krijgen. De focus moet verschuiven van proces en financiering naar het creëren van onderscheidende kwaliteiten voor ontwikkeling op lange termijn.

Programmeren in plaats van stofferen (nieuwe opgaven in het landschap)

In het laatste segment kwamen twee teams aan bod die thema's en nieuwe opgaven in het landschap onderzoeken. In het onderzoek [Rijkere Dijken](#) van Dingeman Deijs staat meervoudig

gebruik van dijken centraal. In het omvangrijke project [Stedenbouw voor het landelijke gebied](#) onderzoekt Miranda Reitsma manieren om met de sluipende transformatie van het landelijke gebied om te gaan. Problematisch bij deze thema's is dat er geen probleemeigenaren zijn die op een hoog schaalniveau de genoemde thema's kunnen oppakken. Beide projecten zijn daarom mede gericht op het vinden van initiatiefnemers en het vormen van coalities.

Conclusies

De context waarin landschapsarchitectuur opereert verandert sterk. Dit heeft ook gevolgen voor de manier waarop wordt gewerkt aan opgaven. De landschapsarchitect staat niet meer achteraan het proces om het ontwerp te maken, maar doet vooraan mee om te enthousiasmeren, coalities te smeden en financiering te organiseren. De landschapsarchitect draagt bij aan het maken van een verhaal in plaats van een vastgelegd plan. Deze ruimtelijke verhalen dienen ter inspiratie, zorgen voor samenhang en vormen een drager voor lange termijn ontwikkelingen, functies en programma's die het wonen prettig maken. Dit betekent ook dat de landschaparchitect kritisch moet durven zijn en plekken moet kunnen benoemen waar kansen liggen en waar niet.

In het slotgesprek met coreferenten Cor Geluk en Jan Winsemius vatte gespreksleider Guido Wallagh het profiel en de toekomstige rol van landschappers als volgt samen:

- Proceskracht: ontwerpers samen met direct betrokkenen mobiliseren
- Dynamiek zichtbaar maken: ruimtelijk verhaal zorgt voor verbinding
- Anders rekenen: nieuwe planeconomie
- Ontwikkel tempi en maatschappelijke tempi op elkaar afstemmen
- Werken in nieuwe coalities en rol van de overheid benoemen
- Opvoeren van de urgentie: voldoende massa creëren
- Articuleren van nieuwe opgaven